

ISSN 2181-8258

DOI prefiksi:10.69691

Journal THE LIGHT OF CIVILIZATION

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

TAMADDUN NURI

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy, adabiy-badiiy jurnal

9 (60)

2024

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy,
adabiy-badiiy jurnal

MUASSISLAR: Beruniy tuman hokimligi
"Tafakkur-tamaddun" OOO

"Beruniy avlodlari" jamoat fondi

HAMKORLARIMIZ:

O'zRFA Qoraqalpog'iston bo'limi

Qoraqalpoq davlat universiteti

Urganch davlat universiteti

TAHRIR HAY'ATI:

BOSH MUHARRIR:

Munavvara KURBANBAYEVA

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Anvar ALLAMBERGENOV

BO'LIM MUHARRIRI:

Muqaddas KURBANBAYEVA

Akmal SAIDOV, y.f.d., prof., akad.

Qahramon QURONBOYEV, s.f.d., prof.

Almagul BAYRIYEVA, s.f.d., (DSc)

Zabixulla SAIPOV, s.f.n., (PhD)

Zuhra REYMOVA, y.f.d., (DSc)

Karlig'ash UMAROVA, y.f.d., (DSc)

Xəlil İsmayıl oğlu İsmayılov, t. f.d, prof

Anvar ABDULLAYEV, t.f.f.d, dots.

Gavhar DURDIYEVA, arx.f.d., prof.

Makset KARLIBAYEV, t.f.d., k.i.x.

Kozimbek TUXTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Konul Bunyadzoda, fəlsəfə fanlari doktoru,

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının

(AMEA) müxbir üzvü

Baxtiyor KARIMOV, fal.f.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, fal.f.d.

Alima BERDIMURODOVA, fal.f.d.

Zarifboy DO'SIMOV, fil.f.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.f.d., prof.

Doniyor YULDASHEV, fil.f.d (DSc)

Sayyora SAMANDAROVA, fil. f.n, dotsent

Bekposhsha RAXIMOVA, fil.f.n, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, fil.f.n, dots (PhD)

Vahob RAHMONOV, f.f.n., dots

Farrux Abbas oglu Rustamov, p.f.d, prof.

Qozoqboy YO'LDOSHEV, p.f.d., prof.

Safo MATJONOV, p.f.d., prof.

Qaxramon IBADULLAYEV, p.f.d., (DSc)

Masharib ABDULLAYEV, s.f.f.d., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJAPOV, fal.f.f.d., (PhD)

G'ayrat MAMBETKADIROV, s.f.d.

Rana Hamid qızı Qadirova, psixol.f.d., prof

Nargis ATABAYEVA, psixol.f.d., (DSc)

Dilafuz QARSHIYEVA, psixol.f.d., (DSc)

Qosimboy QABULOV, psixol.f.d., (DSc)

JAMOATCHILIK KENGASHI:

Sirojiddin SAYYID

Muhammad ALI

Kengesboy KARIMOV

Iqbol MIRZO

Qurbon SHONIYOZOV

O'rozboy ABDURAHMONOV

Murotboy JUMANOV

Adabiy maslahatchi:

Guliston MATYOQUBOVA

Rassom:

Alibek ABDURAHMONOV

Sahifalovchi-bezovchi: G'iyosiddin O'NAROV

Manzilimiz: Qoraqalpog'iston Respublikasi,
Beruniy tumani.

Web-sayt: <https://jurnal.tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram kanali: <https://t.me/tamaddunnuri>

Tel.: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

Qog'oz bichimi 60x84 ¼. Nashriyot hisob tabog'i 6,5.

Indeks – 960. ISSN 2181-8258. "ADAD PLYUS" MCHJ

bosmaxonasida chop etildi. Adadi 300 dona.

Bosishga 2024-yil 30-sentabrda ruxsat etildi.

Toshkent shahri, Chilonzor ko'chasi, 28-uy. 2024-yil, 9-son (60).

Ushbu son "Tamaddun nuri" jurnali tahririyatining
kompyuterida sahifalandi. Buyurtma №24.

Jurnaldan ko'chirib bosilganda "Tamaddun nuri" dan olindi deb
izohlanishi shart. Matn hamda reklamalardagi ma'lumotlarning
to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldir. Tahririyatga kelgan
qo'lyozmalar tahrirlanadi, taqriz qilinmaydi va muallifga
qaytarilmaydi.

"Tamaddun nuri" jurnali Google Scholar
bazasida indekslanadi. Bu esa jurnalning ilmiy nufuzini oshirish va
mualliflarning ilmiy ishlarini keng miqyosda targ'ib qilishga yordam
beradi. Google Scholar orqali tadqiqotchilar va olimlar "Tamaddun nuri"
jurnalida chop etilgan maqolalarni qidirib topish va ularga havola
berish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Crossref DOI

Tahririyat Crossref DOI ning rasmiy a'zosi hisoblanadi va
10.69691 DOI prefiksiga ega. Har bir nashr va ilmiy
maqolaga individual Crossref DOI raqami beriladi.

BIZNI IJTIMOY TARMOQLARDA QUIYDAGI MANZILLARDA KUZATING:

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

Founders: Beruniy District Municipality

"Tafakkur-tamaddun" OOO

Public Foundation "Descendants of Berunius"

Our colleagues: Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan Karakalpakstan division

Karakalpak State University

Urgench State University

EDITORIAL BOARD:

EDITOR-IN-CHIEF:

Munavvara KURBANBAEVA

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Anvar ALLAMBERGENOV

SECTION EDITOR:

Mukaddas KURBANBAEVA

Akmal SAIDOV, y.sc.d., prof., Acad.

Qakhraman QURANBAYEV, s.sc.d., prof.

Almagul BAYRIEVA, s.sc.d., (DSc)

Zabikhulla SAIPOV, s.sc.n., (PhD)

Zuhra REYMOVA, y.sc.d., (DSc)

Karligash UMAROVA, y.sc.d., (DSc)

Xəlil İsmayıl oğlu İsmayılov, ist. sc.d, prof

Anvar ABDULLAYEV, ist.sc.d, dots.

Gavkhar DURDIYEVA, arch.f.d., prof.

Makset KARLIBAYEV, t.f.d., k.i.x.

Kazimbek TUKHTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Konul Bunyadzoda, Doctor of Philosophy,

Azerbaijan National Academy of Sciences

(AMEA) Corresponding Member

Bakhtiyar KARIMOV, phil.sc.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, phil.sc.d.

Alima BERDIMURODOVA, phil.sc.d.

Zarifboy DOSIMOV, Phil.sc.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.sc.d., prof.

Daniyor YULDASHEV, Phil.sc.d (DSc)

Sayyora SAMANDAROVA, associate professor, can.of phil.

Bekposhsha RAKHIMOVA, can. of phil.sc, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, can. of phil.sc, dots (PhD)

Vahab Rakhmonov, f.sc.n., dots.

Farrux Abbas oglu Rüstamov, p.sc.d, prof.

Kazakboy YOLDASHEV, p.sc.d., prof.

Safo MATJONOV, p.sc.d., prof.

Qakhraman IBADULLAYEV, p.sc.d., (DSc)

Masharib ABDULLAYEV, of art.sc.c., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJAPOV, phil.sc..d., (PhD)

Gayrat MAMBETKADIROV, s.sc.d.

Rana Hamid qızı Qadirova, Psychol.sc.d., prof

Nargis ATABAYEVA, Psychol.sc.d., (DSc)

Dilafuz QARSHIEVA, Psychol.scd., (DSc)

Qosimboy KABULOV Psychol.sc.d., (DSc)

COMMUNITY COUNCIL:

Sirojiddin SAYID

Muhammad Ali

Kengesboy KARIMOV

Iqbal MIRZA

Kurban SHONIAZOV

Orozboy ABDURAHMANOV

Muratboy JUMANOV

Literary Advisor:

Gulistan MATYOQUBOVA

Painter:

Alibek ABDURAHMANOV

Page editor:

Ghiyaziddin O'NAROV

Our address: Republic of Karakalpakstan, Beruni district.

Website: <https://jurnal.tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram channel: <https://t.me/tamaddunnuri>

Phone: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

"Tamaddun nuri " magazine is indexed in the Google Scholar base. This helps to increase the scientific prestige of the Journal and to promote the scientific work of the authors on a large scale.

Through Google Scholar, researchers and scientists will be able to search and link articles published in the Journal "Tamaddun nuri".

Crossref DOI

The editorial board is an official member of Crossref DOI and has the prefix 10.69691 DOI. Each publication and scientific article is assigned an individual Crossref DOI number.

Paper size 60x84 1/8. Publisher's scoreboard 6.5. The index is 960. ISSN 2181-8258.

It was published in the printing house of "ADAD PLUS" LLC. The number is 300 pieces.

Chilonzor street, 28, Tashkent city. 2024, No. 9 (60).

This issue was paged on the computer of "Tamaddun Nuri" editorial office. Order #24. When copying from the magazine, it must be noted that it was taken from "Tamaddun Nuri". The authors are responsible for the accuracy of the information in the text and advertisements. Manuscripts received by the editors will be edited, not reviewed, and not returned to the author.

FOLLOW US ON SOCIAL MEDIA BELOW:

MUNDARIJA

07.00.00 - "TARIX"

Nurullayeva Kuvonch Xudayberdiyevna. Xorazm viloyati iqtisodiyotining rivojlanishida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o'рни.....	12
Садуллаев Бахрам Пулатович. Чап қирғоқ Кат қалъа тарихида Шайх Аббос Вали сиймосининг ўрни.....	26
Хамдатова Yulduz Ravshanbek qizi. Qayta qurish davrida Xorazm viloyatida ichki ishlar organlarining faoliyati.....	34
Tuyev Fazliddin Erkinovich. Navoiy viloyatida onalik va bolalikni muhofaza qilish borasidagi o'zaro tashqi aloqalar.....	38
Abdrimov Zarifboy Erkinovich. Ma'muniy xorazmshohlar davri savdo markazlari va savdo yo'llari.....	99
Mamatqulova Farangis Orzuqulovna. Buxoro xonligi davri madrasalari tarixi manbashunosligi.....	108
Karimov Zafar Bekturdiyevich. O'zbekiston hududida urbanizatsiyon jarayonlar: madaniy xo'jalik mikrovoahalarining shakllanishi va rivojlanishi (mil. Avv. VII – V asrlar).....	131
Ro'ziboyev Dilshod A'zam o'g'li. Qashqadaryo vohasida qorako'lchilikka bo'lgan e'tibor.....	201
Nishanbayeva Enajon Zaripbayevna. Yangi O'zbekiston sharoitida ijtimoiy sheriklik munosabatlarining takomillashuvi.....	205
Davletov Sanjarbek Rajabovich, Rajabova Zuhra Sa'dullayevna. XX asr boshlarida xorazmda xalq ta'limi shakllanishining ba'zi masalalari.....	231
Iminov Jasurbek Tulkunovich. Bokudagi sharq xalqlari I syezdining davriy matbuotda yoritilishi tarixidan (turkiston gazetalari misolida).....	238
Махмудова Нигора Баратовна. Организация городского управления в городе Ташкенте в начале хх в. (по материалам ревизии сенатора К.К.Палена).....	258
Tadjiyeva Feruza Jumabayevna. Xiva xonligi hududiga buxoro yahudiylarining va rus millati vakillarining ko'chib kelish jarayoni.....	263
Hayitov Shodmon Axmadovich, Fayziyeva Feruza I. Xorijdagi o'zbeklar bilan vatandoshlik va qavm-qarindoshlik aloqalari tarixidan.....	313
Рахимов Элёр Дониёр угли. Женские божества плодородия в различных культурах.....	347
Usmanaliyeva Muqaddas. Turkiiy qabilalar va mo'g'ul qavmlariga nom berilishining tarixi (Mirzo Ulug'Bekning "To'rt ulus tarixi" asari asosida).....	353
Mamatqobilova Sabohat Shokir qizi. Yunon –Baqtriya podshohligi tangalari to'g'risida ba'zi mushohadalar.....	361
Суюнов Самаритдин Саматович. Хўжа Бузруктепа ёдгорлиги тўғрисида янги маълумотлар.....	383
Daripov Shahobiddin Isroiljonovich. O'zbekiston temir yo'llari kasaba uyushmasi faoliyatiga nazar.....	388
Komolov Dilshod Pulatovich. O'zbekiston ssr xalq sudlarining shakllanishi tarixidan (XX asrning 30-yillari misolida).....	401
Жуманиёзова Мамлакат Тожиевна. Подходы к вопросу о «Тайных знаниях» этномедицины в этнологии Узбекистана.....	404
Aminjonova Maxbuba Axmedovna. Amir Temur va temuriylar davri tarixshunosligi tahlili (2010-2023).....	410
Nabiyev Elyor Vaxtiyorovich. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim tizimining kelib chiqish tarixi.....	417
Yakubov O'tkir Shermamatovich. Ikkinchi jahon urushining ijtimoiy, iqtisodiy va demografik jarayonlarga ta'siri.....	420

09.00.00 - "FALSAFA"

Doschanova Umida Eshchanovna. Tasavvuf tariqati va uning falsafiy tahlili.....	9
Abdullayeva Iroda G'anidjanovna. Iqtisodiy - innovatsion tafakkur va ularning dinamik xususiyatlari.....	139
Бекбаев Рауф Рустамович. Методологические аспекты интеграции восточных и западных парадигм традиционализма.....	188
Аббасова Мафтун Субхоновна. Соғлом маънавий рақобат назариясининг ижтимоий-фалсафий ёндашувлардаги талқини.....	193
Асрарова Мухаббат Усманджоновна. Значение человека во взглядах Абдурахмана Джами по интерпретации М.Н.Болтаева.....	213
Бекро'latov Ulug'bek Rahmatulla o'g'li. Jamiyat taraqqiyotida uyg'unlikni ta'minlashning dissimetrik paradigmasi.....	216
Yo'ldasheva Dilorom Yo'ldashevna. Axborotlashgan jamiyatda mafkura: ijtimoiy taraqqiyot va tarix.....	244
Rahmanov Bahodir Ubaydulloyevich. Ma'naviy meros va sinergetik tafakkur asosida yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish.....	290
Saurov Ravshonbek Ruslanbek o'g'li. Angliyada konstitutsionalizmning shakllanishiga F.Bekon falsafiy-kratologik g'oyalarning ta'siri.....	294
Xayridinov Abbosxon Anvarovich. Globalizatsiya sharoitida milliy qadriyatlarini saqlash va yoshlarda madaniy o'zlikni himoya qilish.....	298
Xoliqov Yunus Ortiqovich. Yangi O'zbekistonda bag'rikenglik madaniyatining mohiyati.....	302
Rizayev Nodir Sobirovich. Fitrat ijtimoiy - siyosiy qarashlarining "Hind sayyohi qissasi" dagi ifodasi va tahlili.....	357
Saidkulov Nuriddin Akramkulovich. "Inson kapitali" tushunchasiga doir tadqiqotlar tahlili: muammo va yechimlar.....	375
Ли Екатерина Владимировна. Новаторское значение деятельности просветительского движения джадидизма.....	414
Равшанов Алишер С., Дунё тажрибасида девиант хулқ-атвора (гиёҳвандликка) қарши кураш амалиёти ва унинг ўзига хос жиҳатлари.....	424

Jurnal 2016-yil 28-sentyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0843 raqami bilan qayta ro'yxatdan o'tgan. O'zbekiston Respublikasi OAK tomonidan 2019-yil 30-yanvarda chop etilgan OAK rayosati qarorlari bilan tasdiqlangan ro'yxatga ko'ra 07.00.00 - "Tarix", 09.00.00 - "Falsafa", 10.00.00 - "Filologiya" ixtisosligi bo'yicha; OAK Rayosatining 2023-yil 31-oktyabrdagi 345-son qarori bilan 12.00.00 - "Yuridik fanlar", 13.00.00 - "Pedagogika", 19.00.00 - "Psixologiya" ixtisosliklari bo'yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

23.00.00 - "SIYOSATSHUNOSLIK"

Kurbanbayeva Munavvara Kozibayevna. Fuqarolar vatanparvarligi -fuqarolik jamiyati institutlari shakllanishida muhim omil.....	23
Камалова Раъно. Тергов судьяси лавозими жорий этилмоқда.....	226

10.00.00 - "FILOLOGIYA"

Довлетов Шукрулла Атаназарович. Социальная природа юмора.....	16
Qodirova Xurshida Marselovna. Shaxsning fe'l-atvoriga ishora qiladigan laqablar.....	46
Husanova Dildora. Ingliz va o'zbek tillaridagi lug'atlarda sinonimlarning leksikografik talqini.....	50
Rajabbayeva Feruza Rajabbayevna. Media diskursda ko'chim va ularning turlari.....	54
Yuldashv Elyor. Komil Xorazmiy she'riyatida onomastik birliklar lingvopoetikasi xususida.....	58
Алиев Шокир. Кашфий Термизийнинг "Маноқиби Муртазовий" асари поэтик хосса.....	64
Хайтбайев Ойбек Allambergovich. O'zbek va qoraqalpoq adabiy tillarida uch komponentli sinonim frazemalar.....	67
Shomurotova Charos Ravshan qizi. "Alisher Navoiy" romanida interyerning badiiy vazifasi.....	75
Хужанова Озода Тожиевна. Из истории среднеазиатских дел посольского приказа XVII века о Хивинском царевиче Авгане Мухаммеде80	
Islomova E'zoza Yorqin qizi. Qorako'l va Olot hududlari leksikasiga geografik joylashuv omillarining ta'siri.....	89
Quvvatov Rahmatullo Hikmatullayevich. Ingliz va o'zbek tillarida san'atga oid aforizmlar tahlili.....	96
Nabijonov Muhammadmuso Rasuljon o'g'li. XIV asrning adabiy merosi "Nahj ul-farodis" asari – noyob mumtoz manba.....	112
Muxammedova Xulkar Eliboyevna. Viktorian ingliz adabiyotida kundalik vosita sifatida.....	124
Seytnazarova Injayim Erjanovna. Tilevbergen Jumamuratov ijodida metafora, metonimiya va sinekdoxaning lingvopoetik xususiyati.....	143
Nzamatdinova Dilfuza Koptileuovna, Babaniyazova Nursuliv Konisbayevna. Turli tizimdagi tillarda turg'un o'xshatishlarning struktur tahlili.....	147
Sultanova Dildoraxon. Oshiq Erkin asarlari tilida antiteza.....	165
Yusupova Ziyat. Noverbal kommunikativ vositalar tadqiqi.....	169
Nazarova Gulbahor Azimjon qizi. So'z olish usullari va nazariy asoslari.....	180
Turdibayev Qonaqbay Kewlimjaevich, Nazarova Amina Sarsenbay qizi. Shayir B.Genjemuratov lirikasini' stillik o'zgesheligi.....	184
Allambergenov Anvar Erkabayevich. "Muqaddas" hamda "Jamila" qissalarida muhabbat va adolat ziddiyatlarining qiyosiy tahlili.....	209
Vaxriddinova Dildora Oktamovna. Kognitiv tilshunoslik va undagi stereotiplar.....	221
Бобожднов Фулом. Таълим жараёнини ташкил қилишда илм олишга тайёргарлик кўникмасини шакллантириш.....	227
Quvonov Zarif Omonboyevich. "Xamsa" ning germeneytik tadqiqi.....	248
Latipov Murotali Mannobovich. O'zbek tilshunosligida is'hoqxon ibrat ilmiy-ijodiy merosining o'rganilishi haqida.....	252
Умбетова Надежда Жамельевна. Взаимодействие культур в эпоху современной глобализации (на материале поэтического текста О.О.Сулейменова).....	267
Дармонов Илхомжон Каримович. Шомон афсоналарининг жанр табиати хусусида.....	285
Уралова Айсулув Поян кызы. Выражение важной информации о роде в английских и узбекских пословицах с зоокомпонентами.....	306
Qodirova Mukaddas Tog'ayevna. Biznes diskursni o'rganishning ijtimoiy-kognitiv xususiyatlari.....	340
Xudoynazarova O'g'lonoy Allamurodovna. Diniy barqaror birikmalarning pragmatik xususiyatlari.....	344
Tangirov Ro'ziboy. Shukur Xolmirzayevning "Odam" hikoyasida shaxs konsepsiyasi.....	350
Atila Nazim oglu SÜLEYMANLI. "İnsan" qəsidəsində İnsanın mənəvi ucalığı və daxili mübarəzəsi.....	370
Mamataliyeva Navbahor. Ingliz va o'zbek tillarida tez aytishlarning stilistik xususiyatlari.....	391
Arziev Sharapatdin Abdiraxmanovich. I.Yusupov poeziyasida qushlar obrazining badiiy funksiyasi.....	394

12.00.00 – “YURIDIK FANLAR”

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi. Axborot texnologiyalari sohasidagi transmilliy jinoyatchilik tushunchasi, shakllanishi va turlari.....	136
Achilova Liliya I. Turistik xizmatlarni haq evaziga ko'rsatish bo'yicha majburiyatlarning huquqiy maqomi: Milliy va xalqaro tajriba tahlili.....	281

13.00.00 – “PEDAGOGIKA”

Rajabova Gulrux Yusufboy qizi. Talabalar axborot kompetensiyasini shakllantirishda tajriba-sinov ishlarini tashkil etish va o'tkazish.....	31
Farxodova Dilnoza Qudrat qizi. Boshlang'ich ta'limda raqamlashtirishda o'qitishning sifatini oshirish omili.....	43
Saburov Erkin Gulimbayevich. Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalarida innovatsion kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari....	71
Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li. Bo'lajak o'qituvchilarning gender yondashuv asosida o'quvchilarni ijtimoiylashtirishga yo'naltirilgan pedagogik tayyorgarligining ahamiyati.....	85
Avazova Farangiz. Tinglab tushunish ko'nikmasining maqsadi va muammolari.....	92
Йўлдашов Муроджон Равшанович. Футбол спорт тури элементларидан устувор фойдаланиш асосида аҳоли саломатлигини мустаҳкамлаш йўллари.....	105
Nazarmatova Yorqino'y Maxmudaliyevna. Ingliz tilini o'qitishda pedagogik texnologiyalarning o'rni.....	115
Toshpo'latov Temur Mo'minjonovich. Axborot madaniyatini rivojlantirish dolzarb pedagogik muammo sifatida.....	118
Xo'jamberdiyeva Dilfuza Ikramovna. Ta'limni transformatsiyalashda axborotlar bilan ishlashning pedagogik asoslari.....	121
Xushnazarova Sevinch Norqo'chqor qizi. Teleko'rsatuvlarda kreativlik va jurnalist mahorati.....	128
Avazova Mohinur Tohirovna. Sulaymon Boqirg'oni pedagogik qarashlarini o'rganish tizimi va o'ziga xos xususiyatlari.....	152
Tursinova Zoxida Sharabidinovna. Ta'lim sifatini oshirishda o'qituvchilarning pedagogik mahoratini baholash mexanizmlarini tashkil etish va o'tkazish metodikasi.....	155
Eshquvvatov To'liqinjon Eshquvvatovich. Talabalarni pedagogik faoliyatga tayyorlashda nizoli vaziyatlar profilaktikasi.....	161
Yazdonov Ulugbek Tashmurotovich, Sayidova Muhabbat G'afforovna. Zamonaviy dunyoda ma'naviy-madaniy deformatsiyalashuvni yuzaga keltiruvchi omillar.....	175
Devorova Shamsiya Jumanazarovna. Bo'lajak ingliz tili o'qituvchilarining o'qish kompetensiyasini autentik materiallar yordamida takomillashtirish.....	235
Ибрагимов Джахонгир Хусанбаевич. Совершенствование педагогических условий у студентов высшего учебного заведения развития чувства социально-профессиональной ответственности.....	270
Koshanova Nilufar Maxsudovna, To'rayev Azamat Maqsudovich. Globallashuv sharoitida talabalar bo'sh vaqtini samarali tashkil qilishning pedagogik shartlari.....	277
Ulasheva Umida Maxmadamin qizi. O'quvchilarning til kompetensiyalarini rivojlantirishda adabiyot didaktikasidan foydalanishning metodik imkoniyatlari.....	309
Raximov G'ayrat Buvaxanovich, Oliy ta'lim muassasasi talabalarining vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirish jarayoni tahlili.....	318
Madraximova Feruza R. Talabalarda mediasavodxonlikni rivojlantirishda zamonaviy medianing ijtimoiy-madaniy va siyosiy mazmuni.....	324
Aliqulov Begzod Normurodovich. Kredit-modul tizimi doirasida samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqish.....	336
Aliqulov Begzod Normurodovich. Yosh o'qituvchilarda kredit-modul tizimiga didaktik moslashuvni rivojlantirish omillari.....	365
Турсунов Алишер Исоқович. Физикани экологик ҳодиса ва жараёнлар билан боғлаб ўқитиш.....	380

19.00.00 – “PSIXOLOGIYA”

Razakova Rayxan Saylaubekovna. Yolg'izlik hissi turli xil ko'rinishlarni o'z ichiga olgan murakkab ijtimoiy-psixologik hodisa sifatida.....	158
Allayarov Dilshodbek Raximboy o'g'li. Yakka va jamoaviy sportchilarning musobaqa oldi, musobaqadan keyingi shaxsiy va reaktiv xavotirlik darajalari.....	197
Urazbayeva Yulduz Abdullayevna. Kasb-hunar maktabi o'quvchilarida ta'lim motivatsiyasining o'rganilishi.....	331
Ruzmetova Zilola Dilmuradovna. Chet tilini o'rganishda idrok etish va emotsiyaning o'rni hamda ta'limdagi ahamiyati.....	397

TABLE OF CONTENTS

07.00.00 - "HISTORY"

Nurullaeva Kuvonch Khudaiberdievna. The role of small business and private entrepreneurship in the development of the economy of Khorazm region.....	12
Sadullaev Bakhram Pulatovich. The place of Sheikh Abbas Vali in the history of the left-bank Kyat qala.....	26
Khamdamova Yulduz Ravshanbek kizi. Activities of the internal affairs bodies of the khorezm region during the perestroika period.....	33
Tuyev Fazliddin Erkinovich. External relations on the protection of maternity and childhood in navoi region.....	38
Abdrimov Zarifboy Erkinovich. Trade centers and trade routes of the Khorezm Shah-Ma' muni period.....	99
Mamatkulova Farangis Orzukulovna. Source studies of the history of madrasah in the period of the Bukhara khanate.....	108
Karimov Zafar Bekturdievich. Urbanization processes in the territory of Uzbekistan: formation and development of cultural economy micro-oases (vii - v centuries bc).....	131
Ruziboev Dilshod Azam ugli. Attention to slavery in kashkadarya oasis.....	201
Nishanbaeva Enajon Zaripbaevna. Improvement of social partnership relations in the new Uzbekistan.....	205
Davletov Sanjarbek Razhabovich, Rajabova Zuhra Sadullayevna. Some issues of the formation of public education in Khorezm at the beginning of the 20th century.....	231
Iminov Jasurbek Tulkunovich. From the history of coverage of the 1st congress of eastern nations in baku in the periodical press (example of turkish newspapers).....	238
Makhmudova Nigora Barotovna. Organization of city administration in Tashkent at the beginning of the twentieth century (based on the materials of the audit of senator K.K.Palen).....	258
Tadjiyeva Feruza Jumabaevna. The migration process of bukhara jews and representatives of russian nationality to the territory of Khiva kh.....	263
Hayitov Shodmon Akhmadovich, Fayziyeva Feruza I. From the history of patriotism and people-relative relations with uzbeks abroad.....	313
Rakhimov Elyor Doniyor o'g'li. Female fertility deities in various cultures.....	347
Usmanalieva Muqaddas. The history of names of turkish tribes and mongolians (based on Mirzo Ulugbek's "History of four nations").....	353
Mamatqobilova Sabokhat Shakirovna. Some observations on the coins of the greece-bactria kingdom.....	361
Suyunov Samaritdin Samatovich. New information about Khoja Buzruktepa monument.....	383
Daripov Shahobiddin Israiljonovich. Review of the activities of the railway workers' union of Uzbekistan.....	388
Komolov Dilshod Pulatovich. From the history of the formation of the people's courts of the Uzbekistan SSR (in the example of the 30s of the XX century).....	401
Jumaniyozova Mamlakat Tojievna. Approaches to the problem of "Secret knowledge" of ethno-medicine in ethnology of Uzbekistan.....	404
Aminjonova Makhbuba Akhmedovna. Analysis of Amir Timur and the historiography of the timuri period (2010-2023).....	410
Nabiyev Eluor Bakhtiurovich. History of the origin of school education system in Uzbekistan.....	417
Yakubov Utkir Shermamatovich. The impact of world war ii on social, economic and demographic processes.....	420

09.00.00 - "PHILOSOPHY"

Doschanova Umida Eshanovna. Sufism and its philosophical analysis.....	9
Abdullaeva Iroda G'anidzhanovna. Economic - innovative thinking and their dynamic characteristics.....	139
Bekbaev Rauf Rustamovich. Methodological aspects of the integration of eastern and western paradigms of traditionalism.....	188
Abbasova Maftuna Subkhanovna. Interpretation of the theory of healthy moral competition in socio-philosophical approaches.....	193
Asrarova Muhabbat Usmanjonovna. The human views of Abdurakhman Jami on the interpretation of M.N. Boltaev.....	213
Bekpulatov Ulugbek Rakhmatulla o'g'li. The dissymmetric paradigm of ensuring harmony in the development of society.....	216
Yuldasheva Dilorom Yuldashevna. Ideology in the information society: social development and history.....	244
Raxmanov Bahodir Ubayduloevich. Enhancement of the intellectual potential of youth based on spiritual heritage and synergistic thinking.....	290
Saurov Ravshonbek Ruslanbek o'. The influence of F.Bacon's philosophical-cratological ideas on the formation of constitutionalism in England.....	294
Hayridinov Abboskhon Anvarovich. Preserving national values and protecting cultural identity in youth amid globalization.....	298
Kholikov Yunus Ortiqovich. The essence of the culture of tolerance in the New Uzbekistan.....	302
Rizayev Nodir Sobirovich. Analysis of abdurauf Fitrat's "the story of an indian traveler" and social-political views in it.....	357
Saidkulov Nuriddin Akramkulovich. Analysis of research on the concept of "human capital": problems and solutions.....	375
Ekaterina Vladimirovna Li. The innovative significance of the activities of the educational movement of jadidism.....	414
Ravshanov Alisher Saidullaevich. World experience in practice of combatting deviant behavior (drug addiction) and its distinctive aspects.....	424

The magazine was re-registered by the Press and Information Agency of the Republic of Uzbekistan on September 28, 2016 with the number 0843.

According to the list approved by the decisions of the Board of Education of the Republic of Uzbekistan published on January 30, 2019, 07.00.00 - "History", 09.00.00 - "Philosophy", 10.00.00 - "Philology" according to; 2023 of the HAC Board According to the decision No. 345 of October 31, 12.00.00. - "Legal Sciences", 13.00.00. - "Pedagogy", 19.00.00. "Psychology".

23.00.00 - "POLITICAL SCIENCE"

Kurbanbaeva Munavvara Kozibaevna. Patriotism of citizens - An important factor in the formation of civil society institutions.....	23
Ra'no Kamalova. The position of investigating judge is being introduced.....	226

10.00.00 - "PHILOLOGY"

Dovletov Shukurulla Atanazarovich. Social nature of humor.....	16
Kadirova Khurshida Marselovna. Nicknames that refer to the person's character.....	46
Dildora Husanova. Lexicographic interpretation of synonyms in english and uzbek dictionaries.....	50
Rajabbaeva Feruza Rajabbayevna. Tropes and their types in media discourse.....	54
Yuldashev Elyor. On the linguopoetics of onomastic units in poetry of Kamil Khorezmi.....	58
Aliev Shokir. Poetic properties of the work of discovery termizi "Manokibi Murtazovi".....	64
Haitbayev Oybek Allambergenovich. Three-component synonymous phrases in uzbek and karakalpak literary languages.....	67
Shomurotova Charos Ravshan qizi. The artistic function of the interior in the novel "Alisher Navoi".....	75
Khuzhanova Ozoda Tozhievna. From the history of central asian affairs of the ambassador order of the xvii th century about the Khiva prince Avgan Muhammed.....	80
Islamova Ezoza Yorkin kizi. Influence of geographic location factors on the lexicon of the Karakol and Olot regions.....	89
Kuvvatov Rahmatullo Hikmatullayevich. Analysis of aphorisms on art in english and uzbeki.....	96
Dildora Husanova. Ingliz va o'zbek tillaridagi lug'atlarda sinonimlarning leksikografik talqini.....	108
Nabijanov Muhammadmuro Rasuljan ugli. Literary heritage of the 14th century «Nahj ul-farodis» work - a unique source.....	112
Muxammedova Xulkar Eliboevna. Diary as a tool in victorian english literature.....	124
Seytnazarova Injayim E.. Linguopoetic characteristics metaphors, metonymy and synecdochs in the works of Tilebergen Zhumamuratov.....	143
Nzamatdinova Dilfuza Koptileuovna, Babaniyazova Nursuliy Konisbayevna. Structural analysis of stable comparisons of different system languages.....	147
Sultanova Dildoraxan Azamat qizi. Antithesis in the language of the works of Ashiq Erkin.....	165
Ziyinat Yusupova. Research of nonverbal communication means.....	169
Gulbahor Nazarova Azimjon kizi. Word borrowing methods and theoretical foundations.....	180
Turdybaev Konakbay Keulimzhaevich, Nazarova Amina Sarsenbay qizi. Stylish characteristics of the lyrics of the poet B.Genzhemuratov.....	184
Allambergenov Anvar Erkabaevich. Comparative analysis of the conflicts of love and justice in the stories of "Muqaddas" and "Jamila".....	209
Bakhriddinova Dildora Oktamovna. Cognitive linguistics and stereotypes in it.....	221
Bobojonov Ghulam. Formation of readiness skills for learning in organizing the educational process.....	227
Kuvonov Zarif Omonboevich. Hermeneutic study of "Khamsa".....	248
Murotali Mannobovich Latipov. On the study of the scientific and creative heritage of ishaqkhan ibrat in uzbek linguistics.....	252
Umbetova Nadezhda Zhamelyevna. Interaction of cultures in the era of modern globalization (based on the poetic text of O.O.Suleimenov).....	267
Darmonov Ilkhomjon Karimovich. About the genre nature of Shomon legends.....	285
Uralova Aisuluv Poyan kizi. Expression of important information about gender in english and uzbek proverbs with zoocomponents.....	306
Kadirova Mukaddas Togaevna. Socio-cognitive features of business discourse studies.....	340
Khudoynazarova Uglonoy Allamurodovna. Pragmatic characteristics of stable religious associations.....	343
Tangirov Roziboy. Personality concept in Shukur Kolmirzayev's story "Man".....	350
Atilla Suleymanli. "Ode to humanity" depicts The moral elevation and inner struggle of a person.....	370
Mamatalieva Navbahor. Stylistic characteristics of fast speech in english and uzbeki.....	391
Arziev Sharapatdin Abdiraxmanovich. The artistic function of the image of birds in I.Yusupov's poetry.....	394

12.00.00. - "LEGAL SCIENCES"

Jonuzokova Yulduz Izzatulla kizi. Concept, formation and types of transnational crime in the field of information technologies.....	136
Achilova Liliya I. Legal aspects of obligations for the paid provision of tourist services: analysis of national and international experience.....	281

13.00.00. - "PEDAGOGY"

Rajabova Gulrukh Yusufboy qizi. Organizing and conducting experimental work in forming students' information competence.....	31
Farkhodova Dilnoza Qudrat qizi. A factor for improving the quality of teaching in digitization in primary education.....	43
Saburov Erkin Gulimbaevich. Theoretical basis of the development of innovative professional competence in primary education students.....	71
Sharifzoda Sardorbek O'razboy tabib o'g'li. The importance of pedagogical training for future teachers to socialize students on the basis of a gender approach.....	85
Avazova Farangiz. Purpose and problems of listening comprehension skills.....	92
Yoldashov Murodjon Ravshanovich. Ways to strengthen the health of the population based on the priority use of elements of the football ...	105
Nazarmatova Yorkinoy Makhmudaliyeva. The role of pedagogical technologies in teaching English.....	115
Tashpulatov Temur Muminjonovich. Development of information culture as a key pedagogical problem.....	118
Khojamberdieva Dilfuza Ikramovna. Pedagogical principles of working with information in the transformation of education.....	121
Khushnazarova Sevinch Norkochkorovna. Creativity and journalistic skills in tv shows.....	128
Avazova Mohinur Tohirovna. The system of studying the pedagogical approaches of Sulaymon Boqirgani and its characteristics.....	152
Tursinova Zokhida Sharabidinovna. Methodology of organizing and conducting mechanisms for assessment of teachers' pedagogical skills in improving the quality of education.....	155
Eshquvvatov To'liqinjon Eshquvvatovich. Prevention of conflictsituationsin the preparationof studentsfor pedagogicalactivity.....	161
Yazdonov Ulugbek Tashmurotovich, Sayidova Mukhabbat Gaforovna. Factors causing spiritual-cultural deformation in the modern world....	175
Devorova Shamsiya Jumanazarovna. Improving the reading competence of future english language teachers using authentic materials.....	235
Ibragimov Jakhongir Khusanbayevich. Improving pedagogical conditions for developing a sense of social and professional responsibility among students of higher education institutions.....	270
Koshanova Nilufar Maksudovna, Torayev Azamat Maksudovich. Pedagogical conditions of effective organization of students' free time under globalization.....	276
Ulasheva Umida Makhmadamin qizi. Methodological possibilities of using literature didactic in developing students' language competences.	306
Rakhimov Ghairat Buvakhanovich. Analysis of the process of forming a sense of patriotism among students of higher education institutions.	318
Madrakhimova Feruza Ruzimbaevna. Sociocultural and political content of modern media in the development of students' media literacy....	324
Alikulov Begzod Normurodovich. Developing effective teaching strategies within the credit-module system.....	336
Alikulov Begzod Normurodovich. Factors for the development of didactic adaptation to the credit-module system in young teachers.....	365
Tursunov Alisher Isokovych. Teaching physics in connection with ecological phenomena and processes.....	380

19.00.00. - "PSYCHOLOGY"

Razakova Raikhan Saylaubekovna. The feeling of loneliness as a complex social-psychological phenomenon including different manifestatio	158
Allayarov Dilshodbek Rakhimboy o'g'li. Comparison of state and trait anxiety levels of individual and team athletes before and after competition.....	197
Urazbaeva Yulduz Abdullaevna. Study of educational motivation in vocational school students.....	331
Ruzmetova Zilola D. Emotional language perception and expression in a foreign language and its importance in language education.....	397

ДУНЁ ТАЖРИБАСИДА ДЕВИАНТ ХУЛҚ-АТВОРГА (ГИЁХВАНДЛИККА) ҚАРШИ КУРАШ АМАЛИЁТИ ВА УНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ

Равшанов Алишер Сайдуллаевич, ТИҚХММИ Миллий тадқиқот
университети сиёсий фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD)

WORLD EXPERIENCE IN PRACTICE OF COMBATING DEVIANT BEHAVIOR (DRUG ADDICTION) AND ITS DISTINCTIVE ASPECTS

Ravshanov Alisher Saidullaevich, Doctor of Philosophy (PhD) in
Political Science, National Research University ТПAME

<https://orcid.org/0009-0007-0369-350X>

e-mail:

alisher.ravsharov@gmail.com

МИРОВОЙ ОПЫТ ПРАКТИКИ БОРЬБЫ С ДЕВИАНТНЫМ ПОВЕДЕНИЕМ (НАРКОМАНИЕЙ) И ЕГО ОТЛИЧИТЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ

Равшанов Алишер Сайдуллаевич, Национальный
исследовательский университет ТИИИМСХ, доктор философии
(PhD) по политологии

Аннотация: Мазкур мақолада девиант хулқ-атворнинг асосий турларидан бири ҳисобланган, гиёҳванд моддалар савдоси ва гиёҳвандликка қарши курашда жаҳон тажрибаси ва унинг ўзига хос хусусиятлари тўғрисида фикр юритилади.

Калит сўзлар: девиант хулқ-атвор, гиёҳванд, гиёҳванд моддалар, дори-дармон, жиноятчилик, соғлиқни сақлаш.

Abstract: This article examines one of the main types of deviant behavior, the world experience of combating drug trafficking and drug addiction, as well as its distinctive features.

Key words: deviant behavior, drug addiction, narcotic drugs, drug addict, medications, crime, health care.

Аннотация: В данной статье рассматривается один из основных видов девиантного поведения, мировой опыт борьбы с торговлей наркотическими средствами и наркоманией а также его отличительные особенности.

Ключевые слова: девиантное поведение, наркомания, наркотические средства, наркоман, лекарственные препараты, преступность, здравоохранение.

КИРИШ. XX аср охирида гиёҳванд моддалар савдоси ва гиёҳвандликка қарши курашда янги ҳодиса бўлди[1]. Мисол учун, халқаро ҳамжамият БМТ шафеълигида ҳар йили дунёдаги гиёҳвандлик ҳолатини муҳокама қилади ва БМТнинг Гиёҳванд моддалар ва жиноятчилик бўйича бошқармаси орқали гиёҳванд моддаларнинг дунё бўйича ҳисоботларини нашр этади, унда халқаро наркотик тузилмалари фаолияти батафсил таҳлил қилинади, шунингдек, гиёҳванд

моддалар бозори динамикасидаги асосий тенденциялар аниқланади ҳамда назорат қилиш бўйича дастурлар таклиф этилади.

Бундан ташқари, гиёҳванд моддалар бўйича илмий-тадқиқот ишларини кенгайтириш дастурлари ва ушбу муаммога чуқур асосланган ёндашув, унинг олдини олиш ва кўп томонлама назорат қилишнинг яхлит тизими яратилди. Мазкур тизимнинг ҳуқуқий асослари сифатида гиёҳванд моддалар соҳасидаги халқаро конвен-

цияларни, жумладан, гиёҳванд моддалар тўғрисидаги ягона конвенция (1961), психотроп моддалар тўғрисидаги конвенция (1971) ва БМТнинг гиёҳвандлик воситалари ва психотроп моддаларнинг ноқонуний айланишига қарши бўлиб ўтган конвенцияларни санаб ўтиш мумкин.

Гиёҳвандлик ривожланишини оғирлаштирувчи муҳим омилларидан бири дорилар нархининг пасайиши, хусусан, Европада дори-дармон нархларининг пасайиши келгуси йилларда ҳалокатли оқибатларга олиб келмоқда. Негаки, «хавф гуруҳига» кирувчи инсонлар кўпроқ гиёҳванд моддаларни истеъмол қиладилар.

МАЗЗУГА ОИД АДАБИЁТЛАРНИНГ ТАҲЛИЛИ. Америкалик тадқиқотчилар томонидан олиб борилган изланишларга кўра, гиёҳвандликка бўлган кескин ўзгаришлар кузатилмаслиги тасдиқланган. Мактаб битирувчиларининг улар томонидан қайд этилган “ноқонуний гиёҳванд моддалар” билан шуғулланиш даражаси дастлаб ҳар йили гиёҳванд моддаларни (алкоголь ва тамаки маҳсулотларидан ташқари) камида бир марталик истеъмол қилиш тажрибасига эга бўлган инсонлар сонига нисбатан (йилига 2-3%) ошиб бориши аниқланган. Шундан сўнг, ҳар йили ўтказиладиган ўлчовларнинг натижалари шуни кўрсатадики, америкалик мактаб ўқувчиларида гиёҳвандлик даражасининг деярли ўн йиллик барқарор пасайиши бошланди ва 1992 йилга келиб кўрсаткич энг паст даража – 40,7%га етди.

Масалан, Финляндияда катта ёшли аҳоли қисмининг 10 фоизи гиёҳванд моддаларни ҳаётларида камида бир марта синаб кўришган, Дания ва Англияда эса, катта ёшлилар нисбати мос равишда 25 ва 30 фоизга етади. Умуман олганда, Европада бу рақам (Бельгия, Германия, Испания, Ирландия ва Голландияни кўшиб ҳисоблаганда) 20% атрофида. Ёшлар орасида истеъмол даражаси кекса авлод вакилларида қараганда қарийб икки баравар юқори бўлиб қолмоқда.

Масалан, АКШда ҳозирги кунда гиёҳвандликнинг олдини олишнинг камида учта модели мавжуд. Улардан энг машҳури “талаб ва таклиф модели” бўлиб, у дори-дармонларга параллел равишда талаб ва таклифни камайтиришга қаратилган. Гиёҳванд моддаларни суиистеъмол қилиш бўйича Америка Миллий институти (NIDA)нинг яна бир муҳим модели, гиёҳвандликни инсон учун муаммо сифатида

кўриб, у хабардорликнинг паст даражаси, таълим, потенциал ва профилактика дастурлари билан белгиланади. Наркотик моддаларни истеъмол қилиш деярли барча мамлакатларда ноқонуний ҳисобланса-да, бу ҳақиқат наша чекишни одатдаги хулқ-атвор ва тенгдошлар гуруҳи маданиятининг бир қисми сифатида кўрадиган ўсмирларнинг кўпайиши билан боғлиқ эмас. Европа минтақаси ва Шимолий Америкада гиёҳвандлик ва гиёҳвандлик сиёсатида катта фарқлар мавжуд. Унинг сиёсатига (соғлиқни сақлаш доирасида тарғиб қилиш, таълим муассасаларида, оилаларда ва маҳаллий ҳамжамият даражасида маслаҳат дастурларида бу акс этади) кўра, наша истеъмолининг кўпайиши ёшларнинг аксариятида гиёҳвандликка мойилликни ўстириши билан боғлиқ.

ТАҲЛИЛ ВА НАТИЖАЛАР. Дунё миқёсида амфетамин типидagi стимуляторлар (АЦ) наша гиёҳванд моддаларни истеъмол қилишнинг йиллик тарқалиши бўйича иккинчи ўринда туради. Амфетамин типидagi стимуляторлардан (АЦ) фойдаланувчилар сони опиат ва кокаин истеъмолчилари сонидан ошиб, учинчи ва тўртинчи ўринларни эгаллайди. Экстазни ҳисобга олмаганда, АЦ истеъмоли бутун дунёда кенг тарқалган ва кўпгина минтақаларда унинг кенгайиб боришига мойиллик устунлик қилади. АЦ бозорини баҳолашнинг ўзига хос хусусияти шундан иборатки, унинг ҳаракатчанлиги ва ноқонуний тарқатиш йўллари жуда қисқа ҳамда АЦни ишлаб чиқариш асосий истеъмол бозорларига яқин жойларда амалга оширилади, шунингдек, ишлатилган хом ашёнинг аксарияти қонунийдир. Ноқонуний бизнеснинг ишлаб чиқарувчилари янги дорилар (масалан, кетамин, мефедрон ва зираворлардан иборат аралашмалар)ни муомалага таклиф қилмоқдалар ва янги бозорларга чиқмоқдалар. АЦлар орасида энг муҳим гуруҳ – бу “амфетаминлар” ҳисобланади[2].

Экстазни истеъмол қилиш ниҳоятда кенгайиб, ноқонуний “экстазия” маҳсулоти дунёнинг деярли барча минтақаларини қамраб олган ва кўплаб мамлакатларга тарқалмоқда. Европа ва дунёнинг бошқа катта бозорларида синтетик психотроп моддалар тобора кўпроқ пайдо бўлмоқда, улар “экстазия” ниқоби остида сотилмоқда. “Клуб” дориларининг машҳурлиги ошди,

яъни улар “экстаз” ниқоби остида ёки ўз номлари билан сотиладиган пиперазин, кетамин ва бошқа суррогатлардан иборатдир. Қолаверса, талабнинг ўзгаришига қараб, гиёхванд моддалар ишлаб чиқариш жойлари ўзгартирилмоқда. Илгари “экстазия” ниқоби остида сотиладиган таблеткаларнинг аксарияти Европада ишлаб чиқарилган бўлса, эндиликда “экстазия”ни ишлаб чиқариш Шимолий Америкада (айниқса, Канада) ва Осиёнинг баъзи хуудларида ҳам кўпайди.

Опий (афюн) тарқалиш даражаси бўйича дунёда учинчи ўринда турибди. Экспертларнинг ҳисоб-китобларига кўра, дунёда ушбу моддалардан 24-35 млн киши фойдаланган бўлиб, унинг тарқалиш кўрсаткичи 15-64 ёшдаги аҳолининг 0,5-0,8 фоизига тўғри келади. Дунё миқёсида энг муаммоли опиатлардир, яъни кўкнори ўсимлигидан олинган турли хил психоактив моддалар, биринчи навбатда афюн ва героиндир. Дунёдаги энг муаммоли опий гиёхвандлик воситаси – бу героин ҳисобланади[3].

Тадқиқот мақсадидан келиб чиқиб, синтетик дорилар ва уларни қўллашни таҳлил қилиш жуда муҳим ҳисобланади. Шуни таъкидлаш керакки, дунёнинг бошқа минтақаларидан фарқли ўлароқ, Европада рецепт бўйича дори-дармонларни тиббий бўлмаган ҳолда истеъмол қилиш ҳали ҳам жиддий муаммо, деб ҳисобланмайди. Мисол учун, Дания, Эстония ва Финляндияда тиббий носоғлом мақсадлар учун рецепт бўйича опиоид истеъмоли жуда юқори бўлиб, бу героин истеъмолидан ҳам юқори баҳоланади. Шимолий Ирландия (Бирлашган Қироллик)да охириги йилларда тиббий бўлмаган рецепт бўйича опиоид истеъмол қилишнинг энг юқори кўрсаткичлари қайд этилди. Гиёхванд моддалардан тинчлантирувчи воситалар сифатида ва транквилизаторлардан фойдаланиш учун катта миқдордаги улушни Шимолий мамлакатлар, хусусан, Швеция (11,6%), Норвегия (10,2%) ва Финляндия (8,5%) қайд этган. Европада бензодиазепиндан фойдаланиш гиёхванд моддаларни истеъмол қилувчилар, шу жумладан, алмаштириш терапияси билан шуғулланадиганлар орасида кенг тарқалган. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, ушбу терапияни бошдан кечираётганларнинг 11%дан 70%гачаси ҳозирги вақтгача бензодиазепиндан фойдаланишган.

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР. Кўп миқдордаги гиёхванд моддаларни суиистеъмол қилиш, айнақса, рецепт бўйича дори-дармонларни ноқонуний моддалар билан биргаликда ишлатиш, жумладан, седативлар ва транквилизаторларни суиистеъмол қилиш ташвиш уйғотади. Ушбу ҳолат синтетик дорилар ва рецепт бўйича дори-дармонлар, хусусан, синтетик опиоидларни, бензодиазепинларнинг истеъмоли кўпайиши кузатиладиган дунёнинг кўплаб мамлакатлари учун хосдир. Халқаро экспертлар ва россиялик тадқиқотчиларнинг фикрига кўра, рецепт бўйича дори-дармонларни тиббий бўлмаган мақсадларда ишлатиш соғлиқни сақлаш соҳасида тобора кучайиб бораётган муаммога айланмоқда.

БМТнинг экспертлари томонидан дори-дармонларнинг етишмаслиги сабабли уларни рекреация қилиш (қайта тузиш) камайиши ва ички бозорда ишлаб чиқарилган зарарли моддалар истеъмолининг кўпайиши прогноз қилинмоқда. Масалан, Европанинг баъзи мамлакатларидаги героин фойдаланувчилари фентанил ва унинг сунъий яратилган элементларини истеъмол қилишга ўтишлари мумкинлиги таъкидланмоқда.

АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Наркоугроза и противодействие, 2000; Международно-правовые основы противодействия незаконному обороту наркотиков: Сб. документов/Сост. В.С.Овчинский, А.В.Федоров. –М.: ИНФРА-М, 2005. –624 с.
2. Всемирный доклад о наркотиках, 2019. [Электрон манба]: <https://www.unodc.org/unodc/ru/frontpage/2019/June/world-drug-report-2019-35-million-people-worldwide-suffer-from-drug-use-disorders-while-only-1-in-7-people-receive-treatment.html>.
3. [Ferri, M., Davoli, M. and Perucci, C.A. \(2011\). Heroin maintenance for chronic heroin-dependent individuals, Cochrane Database of Systematic Reviews, Issue Art. No.: CD003410. DOI: 10.1002/14651858.CD003410.pub4.](#)